

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ДИПЛОМАТИЧНЕ
ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО”

Харків
2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ДИПЛОМАТИЧНЕ
ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”)

для студентів VII факультету денної форми навчання

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 10 від 05.06.2012 р.)*

Харків
2013

Програма навчальної дисципліни “Дипломатичне та консульське право” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”, спеціальність 8.03040101 “Правознавство”) для студентів VII факультету денної форми навчання / уклад.: М. В. Буроменський, О. М. Сіваш, І. І. Маринів, О. А. Мірошніченко. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 14 с.

У к л а д а ч і: М. В. Буроменський,
О. М. Сіваш,
І. І. Маринів,
О. А. Мірошніченко

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 2 від 14.02.2013 р.)*

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Дипломатичне та консульське право” викладається студентам факультету підготовки юристів для Міністерства закордонних справ України. Предметом її є дипломатичне і консульське право як галузь міжнародного права, що регулює всю офіційну діяльність держави та її органів у сфері зовнішніх зносин, правові основи діяльності консульського представництва та його членів у приймаючій державі.

Спеціаліст-юрист, який працюватиме в системі органів зовнішніх зносин держави, має вільно орієнтуватися в нормах міжнародного права в галузі дипломатичного та консульського права, а також їх застосовувати. У зв'язку з практичним спрямуванням даної дисципліни особлива увага приділяється вітчизняній практиці імплементації і застосування норм дипломатичного і консульського права.

У навчальній дисципліні розглядаються поняття, структура, джерела, історія становлення і розвитку дипломатичного та консульського права як галузі міжнародного права; поняття органів зовнішніх зносин держави, їх класифікація; порядок утворення дипломатичних представництв та процедура призначення дипломатичного представника; правовий статус постійних дипломатичних представництв, спеціальних місій та консульських установ; поняття та зміст дипломатичних і консульських привілеїв й імунітетів.

Форми навчання обмежені лекційними заняттями. Важлива роль належить індивідуальній роботі студента, насамперед, з нормативними матеріалами.

При підготовці до занять студенти мають опрацювати відповідні розділи підручників і рекомендованої літератури, засвоїти необхідні нормативно-правові акти – джерела міжнародного права та вітчизняного законодавства України.

У результаті вивчення дипломатичного та консульського права студенти повинні:

знати стан основних проблем і коло джерел дипломатичного та консульського права; стан кодифікації норм у цій галузі; стан розвитку вітчизняного законодавства з питань дія-

льності органів зовнішніх зносин; основні положення національного законодавства про діяльність органів зовнішніх зносин України та органів зовнішніх зносин іноземних держав на території України; систему органів зовнішніх зносин; місце дипломатичних представництв та консульських установ у цій системі; порядок заснування та припинення діяльності дипломатичних представництв та консульських установ, їх функції; поняття й юридичну природу дипломатичних і консульських імунітетів та привілеїв; зміст основних імунітетів і привілеїв, якими користуються дипломатичні представництва й консульські установи та їх персонал;

у м і т и аналізувати і тлумачити норми дипломатичного та консульського права й вітчизняного законодавства з питань діяльності органів зовнішніх зносин; використовувати дані науки міжнародного права для підвищення професійних знань; застосовувати теоретичний матеріал у професійній діяльності;

в о л о д і т и міжнародно-правовою термінологією; навичками роботи з правовими актами.

З М І С Т

1. ДИПЛОМАТИЧНЕ ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, ДЖЕРЕЛА, ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Міжнародні зносини і право держави на участь у них.

Поняття зовнішніх зносин держави. Зовнішні зносини як об'єкт міжнародного права. Поняття зовнішньої політики держави. Засоби здійснення зовнішньої політики держави. Поняття дипломатії, її місце серед інших засобів здійснення зовнішньої політики держави. Співвідношення дипломатії та міжнародного права.

Історія становлення і розвитку дипломатичного та консульського права. Виникнення постійної дипломатичної служби та зародження сучасного дипломатичного і консульського права.

Сучасний стан правового регулювання зовнішніх зносин держав. Комплексний характер правового регулювання зовнішніх зносин, зв'язок міжнародно-правового і внутрішньодержавного регулювання.

Джерела права зовнішніх зносин. Міжнародний договір і міжнародний звичай – головні джерела права зовнішніх зносин.

Історія кодифікації права зовнішніх зносин. Кодифікація права зовнішніх зносин у Комісії міжнародного права ООН. Сучасний статус універсальних конвенцій, що кодифікували право зовнішніх зносин.

Роль міжнародної і національної судової практики у формуванні та застосуванні дипломатичного і консульського права.

Дипломатичне і консульське право в широкому та вузькому смислах. Концепція права зовнішніх зносин. Право зовнішніх зносин: поняття і структура (система). Право зовнішніх зносин як галузь міжнародного публічного права та навчальна дисципліна.

Держава як суб'єкт дипломатичного і консульського права. Особливості правового регулювання здійснення зовнішніх зносин національно-визвольними рухами, міжнародними міждержавними організаціями, державою Ватикан, мікро-

державами, суб'єктами федерацій. Делегування державою пра-
ва здійснювати свої зовнішні зносини іншій державі.

2. МІСЦЕ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ І КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН ДЕРЖАВИ

Представництво держави в міжнародних зносинах. Пред-
ставництво держави *ex officio* та на підставі спеціальних повно-
важень. Значення принципу виключної внутрішньої компетенції
держави (невтручання у внутрішні справи держави) у формуван-
ні державою власної системи органів зовнішніх зносин.

Поняття органів зовнішніх зносин держави, їх класифі-
кація.

Внутрішньодержавні органи зовнішніх зносин: поняття,
функції та система. Вплив форм правління держави на систему та
повноваження внутрішньодержавних органів зовнішніх зносин.

Закордонні органи зовнішніх зносин: поняття, функції
та система. Місце дипломатичних представництв і консульсь-
ких установ серед закордонних органів зовнішніх зносин. Стру-
ктура представництва; організація роботи посольства, місії.

Механізм вироблення і здійснення зовнішньої політики
України. Повноваження й компетенція центральних органів зов-
нішніх зносин України: глави держави – Президента, вищого
законодавчого органу влади – Верховної Ради, уряду – Кабінету
Міністрів України та його керівника – Прем'єр-міністра. Основні
завдання і функції Міністерства закордонних справ. Повнова-
ження й обов'язки Міністра закордонних справ. Структура
Центрального апарату МЗС. Роль місцевих органів влади у
здійсненні зовнішньої політики України.

Нормативно-правове регулювання в Україні юридично-
го статусу закордонних органів зовнішніх зносин України.

Поняття дипломатичної служби держави. Закон України
“Про дипломатичну службу”: історія прийняття, основні інсти-
тути.

3. ПОСТІЙНЕ ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

Поняття постійного дипломатичного представництва.

Встановлення дипломатичних зносин як передумова для заснування постійного дипломатичного представництва. Співвідношення встановлення дипломатичних зносин з інститутом визнання держави. Явно виражене і мовчазне (вчинення конкретних дій) визнання.

Розміщення постійного дипломатичного представництва. Відокремлені підрозділи дипломатичного представництва.

Правове регулювання призначення глави постійного дипломатичного представництва. Добір кандидатури на посаду глави дипломатичного представництва. Запит агремана. Персона “грата” і персона “нон грата”. Зміст вірчих грамот. Відзивні грамоти. Класи глав дипломатичних представництв.

Персонал постійного дипломатичного представництва: поняття, структура, громадянство, кількісний склад, процедура призначення. Проблема розмежування категорій персоналу дипломатичного представництва. Дипломатичні ранги. Дипломатичні та службові паспорти, дипломатичний список. Дипломатичний корпус: поняття, функції, дуаен.

Початок дипломатичної місії. Підстави та наслідки припинення повноважень глави і персоналу постійного дипломатичного представництва. Тимчасове відкликання глави представництва.

Обставини (розірвання або тимчасове припинення дипломатичних зносин; збройний конфлікт між державами; докорінні соціальні чи політичні зміни; втрата міжнародної правосуб'єктності) та наслідки припинення діяльності постійного дипломатичного представництва у цілому як органу держави за кордоном.

Функції дипломатичних представництв та засоби їх здійснення. Еволюція дипломатичних функцій. Найважливіші дипломатичні функції, закріплені у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. Функція представництва. Функція дипломатичного захисту; умови, що роблять дипломатич-

ний захист правомірним. Ведення переговорів. Інформаційна функція. Функція заохочення дружніх відносин. Представництво третьої держави та її громадян.

Українське законодавство про статус дипломатичних представництв. Законодавство України про дипломатичні ранги.

4. ПОНЯТТЯ І ПРАВОВА ПРИРОДА ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРИВІЛЕЇВ ТА ІМУНІТЕТІВ

Поняття дипломатичного імунітету та привілею в міжнародному праві, їх співвідношення.

Історія становлення та розвитку інституту в міжнародному праві.

Теорії, що пояснюють причини надання імунітетів та привілеїв: екстратериторіальності (позаземельності), функціональності (функціональної необхідності), представницька. Комбінована теорія та її відображення у Віденських конвенціях.

Юридична природа імунітетів та привілеїв.

Класифікація імунітетів та привілеїв. Імунітети і привілеї дипломатичного представництва та особисті привілеї й імунітети.

Моменти початку і закінчення дії імунітетів та привілеїв. Обов'язки дипломатів щодо країни перебування.

Дія імунітетів та привілеїв на території третьої держави.

5. ПРИВІЛЕЇ І ІМУНІТЕТИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ОРГАНУ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИСТІ ПРИВІЛЕЇ Й ІМУНІТЕТИ

Недоторканність приміщень дипломатичного представництва. Питання про можливість правомірного обмеження недоторканності приміщень дипломатичних представництв. Надання дипломатичного притулку й укриття в приміщеннях дипломатичних представництв.

Імунітети дипломатичних засобів пересування. Порядок надання спеціальних номерних знаків дипломатичним засобам пересування в Україні. Питання про можливість вчинення при-

мусових дій щодо дипломатичних засобів пересування, зокрема в результаті порушення правил дорожнього руху.

Свобода зносин дипломатичного представництва з акредитуючою державою. Поняття та імунітети дипломатичної пошти. Питання про можливість оголошення дипломатичною поштою транспортних засобів. Питання про можливість перевірки дипломатичної пошти технічними засобами. Статус дипломатичного кур'єра та кур'єра *ad hoc*.

Недоторканність архівів, документів і офіційної кореспонденції дипломатичного представництва. Питання про правомірність офіційного використання документів розвідувального характеру.

Митні та податкові (фіскальні) імунітети і привілеї дипломатичного представництва.

Особиста недоторканність дипломатичного агента. Питання про можливість правомірного обмеження особистої недоторканності дипломатичного агента. Процедура затримання дипломатичного агента правоохоронними органами. Забезпечення державою перебування захисту дипломатичних агентів від посягань приватних осіб. Притягнення до відповідальності приватних осіб, винних у посяганні на дипломатичних агентів.

Імунітет дипломатичних агентів від юрисдикції держави перебування. Відмова від імунітету юрисдикцією держави перебування: поняття, юридична природа, умови і практика застосування.

Недоторканність приватної резиденції дипломатичного агента. Недоторканність паперів, кореспонденції та майна дипломатичного агента.

Митні та податкові (фіскальні) імунітети і привілеї дипломатичних агентів.

Привілеї та імунітети членів сім'ї дипломатичного агента, членів адміністративно-технічного персоналу, членів обслуговуючого персоналу представництва і приватних домашніх робітників. Поняття службового імунітету, його реалізація у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р.

Українське законодавство про дипломатичні привілеї та імунітети.

6. КОНСУЛЬСЬКІ УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇХ РОБОТИ

Поняття консульської установи.

Сучасний стан правового регулювання статусу консульських установ. Значення Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р., її співвідношення із двосторонніми консульськими конвенціями.

Консульські функції: поняття, перелік та зміст, правове значення. Вчинення консульськими посадовими особами дипломатичних актів.

Встановлення консульських відносин. Відкриття консульської установи. Місцезнаходження консульської установи.

Призначення і допущення глав консульських установ. Консульський патент. Екзекватура. Класи глав консульських установ.

Консульський персонал: поняття, структура, громадянство, кількісний склад, процедура призначення.

Підстави та наслідки припинення функцій працівників консульської установи.

Підстави та наслідки закриття консульської установи.

Правовий статус консульських установ, що очолюються почесними консульськими посадовими особами.

Імунітети і привілеї консульської установи в порівнянні з імунітетами та привілеями дипломатичного представництва.

Імунітети і привілеї працівників консульської установи в порівнянні з імунітетами та привілеями співробітників дипломатичного представництва.

Обсяг привілеїв та імунітетів почесних консульських посадових осіб.

Українське законодавство про консульські установи. Українське законодавство про почесних консулів.

7. СПЕЦІАЛЬНА МІСІЯ (ТИМЧАСОВЕ ДИПЛОМАТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО)

Основні етапи розвитку інституту спеціальних місій.
Поняття спеціальної місії.

Сучасний стан правового регулювання статусу спеціальних місій. Значення Віденської конвенції про спеціальні місії 1969 р., її співвідношення із звичаєвими нормами права спеціальних місій.

Функції спеціальної місії, їх правове значення.

Направлення спеціальної місії. Місцеперебування спеціальної місії.

Члени спеціальної місії: поняття, громадянство, кількісний склад, процедура призначення.

Підстави та наслідки припинення повноважень членів спеціальної місії.

Підстави та наслідки закінчення функцій спеціальної місії.

Особливості імунітетів і привілеїв спеціальної місії.

Особливості особистих дипломатичних імунітетів і привілеїв членів спеціальної місії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчальні посібники, тексти лекцій

Блищенко И. П. Дипломатическое право: учеб. пособие / И. П. Блищенко. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1990. – 287 с.

Гуменюк Б. І. Основи дипломатичної та консульської служби: навч. посіб. / Б. І. Гуменюк. – К.: Либідь, 1998. – 248 с.

Репецький В. М. Дипломатичне і консульське право / В. М. Репецький. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2006. – 372 с.

Смирнов Ю. М. Консульское право: практика применения: курс лекций / Ю. М. Смирнов. – М.: НИМП, 2001. – 352 с.

Соловьев Э. Я. Основы дипломатического права: учеб. пособие / Э. Я. Соловьев. – М.: Ось-89, 2005. – 144 с.

Соловьев Э. Я. Основы консульского права: учеб. пособие / Э. Я. Соловьев. – М.: Ось-89, 2005. – 160 с.

Монографії

Федчишин С. А. Дипломатичне представництво України за кордоном: сучасні проблеми організації та правового забезпечення: моногр. / С. А. Федчишин; за заг. ред. Н. П. Матюхіної; Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого”. – Х.: ФІНН, 2011. – 264 с.

Статті

Асланян А. Г. Адміністративно-правові засади діяльності дипломатичних представництв іноземних держав в Україні / А. Г. Асланян // Вісн. Харк. Нац. ун-ту внутр. справ. – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. – № 4 (51), ч. 2. – С. 87-96.

Гуменюк Б. Встановлення дипломатичних відносин, відкриття дипломатичних представництв, припинення дипломатичної місії / Б. Гуменюк // Політика і час. – 1997. – 5 (№ 5-6). – С. 70-75.

Лозінська С. В. Використання діяльності почесних консулів в роки незалежності України / С. В. Лозінська // Вісн. Хмельн. ін-ту регіон. управління та права. Наук. часоп. – 2002. – № 1. – С. 142-146.

Лозінська С. В. Зародження і становлення правового інституту консульства в Україні / С. В. Лозінська // Там же. – 2002. – № 3. – С. 157-161.

Музика А. І. Функціональні завдання постійних дипломатичних представництв та засоби їх здійснення / А. І. Музика // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. – Вип. 34. – С. 523-529.

Павлиш С. До питання про правовий статус консула / С. Павлиш // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 8. – С. 90-93.

Святун О. В. Сучасні тенденції розвитку інституту консульського захисту / О. В. Святун // Актуальні пробл. міжнар. відносин; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка; Ін-т міжнар. відносин. – К.: Ін-т міжнар. відносин, 2010. – Вип. 90 (ч. 1). – С. 175-177.

Степаненко К. В. Правове регулювання забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном органами виконавчої влади / К. В. Степаненко // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ України. – 2007. – № 4 (35). – Д.: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 255-263.

Федчишин С. А. Система органів управління закордонними справами України (загальні підходи) / С. А. Федчишин // Вісн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – Вип. 45. – С. 144-151.

Навчальне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ДИПЛОМАТИЧНЕ
ТА КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”)

для студентів VII факультету денної форми навчання

У к л а д а ч і: БУРОМЕНСЬКИЙ Михайло Всеволодович,
СІВАШ Олена Михайлівна,
МАРИНІВ Іванна Ігорівна,
МІРОШНИЧЕНКО Ольга Анатоліївна

Відповідальний за випуск *М. В. Буроменський*

Редактор *Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2013

Підп. до друку 03.07.2013. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,87. Облік.-вид. арк. 0,4. Вид. № 342.
Тираж 50 прим. Зам. № 4632. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.